

Fórum čtenářů

forum [lat.], náměstí v městech řím.
říše... přeneseně veřejné místo, kde lze
o něčem jednat, hlásat své názory, ...
(Ilustrovaný encyklopedický slovník)

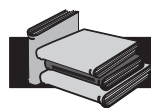
Pravidla pro rubriku FÓRUM ČTENÁŘŮ

Není-li předem dohodnuto jinak, kterýkoli dopis došlý do redakce může být publikován buď celý, anebo ve zkrácené podobě v časopise i na webu. Redakce si vyhrazuje právo běžného redigování. Dopisy reagující na příspěvky externích autorů redakce zasílá dotyčným autorům k vyjádření. Pokud na ně v rozumném termínu nedostaneme odpověď, publikujeme je bez odpovědi autora příspěvku. Redakce

Ad Genocida a lidská přirozenost

(Vesmír 81, 29, 2002/1)

Článek J. Zrzavého mě nerozhořčil ani nepohoršil a považuji jej za objevný a pronikavý. Nicméně jeho závěrečný odstavec [Řečeno jasně a bez příkras – prosazovat altruismus na úkor individuálního sobectví či bojovat proti korupci (neboli recipročnímu altruismu, který jediný je schopen spolehlivě narušovat skupinové vazby) znamená preferovat etiku genocidy před etikou vraždění] mi připadá jako pěkný příklad toho, čemu Popper říkal „orakulární filozofie“ – důkazem pravdivosti výroku je už to, že jej Mistr pronesl. Především máme přijmout jako samozřejmost ztotožnění recipročního altruismu s korupcí. Mně to samozřejmě nepřipadá. Dejme tomu, že doučuji fyziku dítě svého kolegy botanika, který mi radí s pěstováním rostlinek v květináčích. To je nepochyb-

Knihy došlé do redakce

- Brian M. Fagan: *Oloupený Nil (Vykradači hrobů, turisté a archeologové v Egyptě)*, 157. svazek edice *Kolumbus. Mladá fronta, Praha 2001, 368 stran, náklad a cena neuvedeny*
- Cyril Höschl: *Úhel pohledu aneb všechno je jinak, Galén, Praha 2001, 216 stran, náklad neuveden, 220 Kč*
- F. Koukolík, J. Drtilová: *Základy stupidologie – Život s deprivanty II., Galén, Praha 2002, 490 stran, náklad a cena neuvedeny*
- Vladimír Komárek, Oldřich Štěřba, Oldřich Fejfar: *Anatomie a embryologie volně žijících přežvýkavců. Grada Publishing, Avicenum 2001, 452 stran + 36 stran přílohy, náklad a cena neuvedeny*

ně reciproční altruismus, je to však korupce?

Za výrokem dále tuším dvě nevyslovené teze: 1) Jakákoliv forma altruismu či boje proti korupci omezuje vraždění. 2) Je v povaze člověka zabít své bližní a má na vybranou pouze mezi vražděním a genocidou.

Žádný argument na podporu první teze jsem v článku nenašel. Mám o její platnosti empirické pochybnosti. Dám-li žebrákovi almužnu a doporučuji, aby to udělali i jiní, omezují snad možnost, že by pro peníze někoho zavraždil, co však podpořím-li almužnou kulturní časopis? Jak omezují etiku vraždění (a preferuji tudíž etiku genocidy) tím, že nesdělím za úplatu uchazečům o studium otázky testů a odsuzují lidi, kteří tak činí?

Co se týče druhé teze, článek přesvědčivě ukazuje, že genocida je něco jiného než vražda. Zároveň však z něj vidíme, že vztah mezi nimi není komplementární. V koncentračních táborech bylo samotnými nacisty odhaleno několik tisíc vražd – to by se sotva stalo v nynějších německých vězeních. V genocidě se už nějaká ta „obyčejná“ vražda či jiný zločin schová a dává se tak příležitost i těm našim bližním, kterým pro jejich páčání v negenocidní společnosti chybějí jisté osobní vlastnosti. Těmto lidem genocidní duch vyhovuje, a jeho hlasatelé zpravidla počítají s jejich podporou, i když to nepřiznají ani sami sobě. Řekl bych (a myslím, že to analýze Zrzavého nijak neodporuje), že v genocidních údobích je individuální i „mafianská“ zločinnost omezována hlavně tam, kde v ní držitelé moci tuší jakousi nekalou konkurenci. Myslím, že sotva někdy existovala genocida jen v čistě ideové podobě potřeby vyhladit „cizí“, do které by se nemísily žádné osobní a hmotné motivy, jež by se v jiných situacích projeví (nebo taky pro nedostatek odvahy a příležitosti neprojeví) obyčejným vražděním.

Na druhé straně nevidím žádný logický ani věcný rozpor mezi snahou omezit jak vraždění, tak genocidu – obojí vyplývá z příkázání Nezabiješ.

Jan Novotný
novotny@physics.muni.cz

Je evoluční redukcionismus vnitřně rozporný?

Kdykoli jsem se ocitl na odborné přednášce nebo četl článek, kde autor chápe organizmy včetně jejich chování jen jako schránky,

Aalborg University (Denmark)
offers an International Master of Science
in Knowledge and Data Engineering.
Information about the program
is available at:
<http://www.cs.auc.dk/education/master-kde.html>

které si sobecké geny vytvořily za účelem své reprodukce, napadalo mě něco ve smyslu: „Proč to vlastně povídá?“ „K čemu to píše?“ Proč tyto schránky, množiny genů, jež si zatím jako vzácné výjimky z mnoha podobných uvědomily svoji podstatu i důvod existence, ztrácejí drahocenný čas, který můžou strávit na této planetě před-

PAŠOVANÁ RADOST

Vernisáž výstavy *Pašovaná radost se koná 21. března v Národním muzeu v Praze. Zabývá se černým obchodem se zvířaty, úmluvou CITES a dopadem na ohrožené druhy živočichů a rostlin.*

nášením, psaním, vysedáváním v různých grémiích, nebo dokonce na pivu, místo aby pilně usilovaly o svoji vlastní reprodukci? Připadá mi logické, že kdyby sobecké geny skutečně existovaly, asi bychom o nich vůbec nevěděli.

Vladimír Ptáček
ptacek@sci.muni.cz

Na dopis reagoval J. Zrzavý: Moje geny mě vysílají do veřejných akcí proto, abych tam získával sexuální partnerky. Obvykle jim to něčím zkazím, ale protože si mě ony postavily takto deficientně, ani se jim neomlouvám. Ony bohužel nevědí, že se neoctly ve skutečně mediální hvězdě, a tak to prostě zkoušejí.

Databáze Biological Abstracts, Zoological Record

Databáze *Biological Abstracts* pokrývá biochemii, biomedicínu, botaniku, ekologii, farmakologii, genetiku, mikrobiologii, zemědělství (1,4 milionu záznamů od r. 1997). *Zoological Record* je zaměřena na zoologii, genetiku, ochranu životního prostředí, parazitologii, zoogeografii, hydrobiologii, taxonomii, veterinární lékařství a další obory. Zahrnuje plnou retrospektivu od r. 1978 (1,3 milionu záznamů). S databázemi lze pracovat pomocí běžného prohlížeče. Záznamy v databázích jsou propojeny s texty článků v elektronických časopisech, a pokud daná instituce odebírá papírovou verzi časopisu, lze je i stáhnout.

Svatopluk Rieger
rieger@aix.upol.cz

Extreme Ultraviolet Explorer
(*7. června 1992 – †31. ledna 2002)

Byla to malá sonda (3256 kg), je-
jímž úkolem bylo zmapovat oblo-
hu v oblasti ultrafialového záření
(7 až 76 nm). Původně měla pra-
covat jen tři roky, ale fungovala
úspěšně, a tak se její mise protáh-
la. V roce 1997 převzala její řízení
od Goddardova kosmického stře-
diska Kalifornská univerzita v Ber-
keley. Aktivní život sondy byl
ukončen 26. ledna 2001, a proto-
že neměla žádné raketové motory,
nebylo možné její zánik řídit. Od-
hadovalo se, že větší část sondy za-
nikne v atmosféře, avšak několik
částí z titanu a oceli o hmotnosti
až 50 kg by mohlo dopadnout na
zem. 31. ledna ve 4:15 GMT son-
da zanikla.

Největší neřízený návrat do at-
mosféry však představuje téměř
75tunová laboratoř Skylab, jejíž
zbytky dopadly 11. 7. 1979 do In-
dického oceánu a do vzdálených
oblastí západní Austrálie, aniž na-
páchaly nějaké škody.

Ivan Boháček

Jak se bakterie brání lidskému tělu

Když člověka nebo jiného živočicha
napadne infekce, nastupují obran-
né mechanismy látkové (protilátky)
i buněčné (bílé krvinky). Je známo
několik desítek látek, jejichž tvor-
ba v těle se po napadení bakterie-
mi zvyšuje, a potom následuje ře-
tězec událostí směřujících k zabítí
bakterií. Jednou skupinou těchto
látek jsou *defenziny*. Co tomu ří-
kají bakterie? Se svým osudem se
nesmíří a začnou si vytvářet me-
chanizmy, které jim umožní obran-
né mechanismy těla potlačit. V da-
ném případě vzikají jakési „antide-
fenziny“, tj. bakteriální defenziny
proti defenzinům lidským.

Dilara Islam se spolupracovníky
z Dháky (v Bangladéši) to zkoumá
na shigelách (bacilech úplavice).
Bakterie vytvářejí látky zvané *inva-
ziny*, které patří k nadrodině imu-
noglobulinů. Potlačují obranné re-
akce lidského těla, zejména usnad-
ňují *invazi* mikrobů do buněk. Jiné
bakteriální látky zas potlačují tvor-
bu obranných látek lidského orga-
nizmu – zkrátka chtějí také zůstat
naživu. Kdo s koho? To záleží na
okolnostech, na léčbě a kdoví na
čem ještě. Stará dobrá „hojivá síla
přírody“ funguje nejen u člověka,
ale i u jeho nepřátel. Boj s infekc-
ními nemocemi tak nemůže nikdy
skončit. (Nature medicine 7, 180,
2001) Vratislav Schreiber

● ■ ◆ ▲ tematicky
související články

- 123 ÚVODNÍK: Kde hledat logiku / Ivan M. Havel
- 124 FÓRUM ČTENÁŘŮ
- 125 AKTUALITY:
*Extreme Ultraviolet Explorer / Jak se bakterie brání lidskému tělu / Geny
pro rozlišení svrchní a spodní strany listů*
- NÁZORY A KOMENTÁŘE:**
- 127 ● — **Pohřbíme (konečně) ekosystém? / Martin Konvička**
Co je na koncepci ekosystému špatného? Ekosystémové funkce buď existují, a pak je lze zkoumat i bez učené hantýrky, nebo patří do říše mýtů, a pak nám jejich postulování nepomůže.
- 129 ● — **Pohřeb ekosystému mnoho nevyřeší / Eva Rázgová**
Zasloužilého Oduma odstřelme a ekosystém oprašujeme aspoň do doby, než vymyslíme něco chytřejšího.
- 130 ● — **Prozav v domě oběsence / Jiří Sádlo**
Co na ekosystému vadí, není to, že by to byla koncepce nějak nesprávná a nepravdivá, ani to, že je to umělý konstrukt. Vadí, že je to konstrukt silně metafyzický. Otázka změny paradigmatu bývá často věcí prostého vyměření generace jeho nositelů.
- 131 — **Jak se z Popelky stala obdivovaná hvězda / Václav Hořejší**
Dendritické buňky se staly snad nejžhavějším tématem imunologie. Badatelé se však dosud přou o zcela zásadní věci: kolik různých typů těchto buněk existuje, jaký je jejich původ a jaká je mezi nimi dělba práce.
- 132 — **Chrání statiny mozek před Alzheimerovou chorobou? / Martina Slapničková**
Souvisí hladina cholesterolu s Alzheimerovou chorobou?
- 133 **Poslední dny Miru / Antonín Vítek**
Proč se Ruská federace snažila udržovat stárnoucí kosmickou stanici v provozu a proč náhle dala příkaz k její likvidaci?
- CD-ROM: Z. Sládek a kol.: Australis**
- 137 ■ **Simpson desert a jiné pikantní lahůdky / Milan Veselý, Ivan H. Tuf, Tomáš Grim**
Kaleidoskop bizarností v podobě kukaččích vran, pandánových palm a manga skrytého v avokádu.
- 143 ■ **Ke kritice CD-ROM „Australis“ / Jan Jeník**
- 144 **Podivuhodní savci Austrálie 3. / Zdeněk Veselovský**
Jen na Tasmánii lze vidět ďábla, který býval v minulosti ďábelsky pronásledován.
- 147 **Plyny a jejich kanálky v membráně / František Vyskočil**
Jak probíhá přenos plynů membránami biologických tkání?
- 148 ◆ **Egyptské hieroglyfy / Břetislav Vachala**
Kam až se v učebnicích posune datum vzniku hieroglyfického písma?
- 150 ◆ **DATA A SOUVISLOSTI: Písmo**
- 155 ◆ **NAD KNIHOU: Brian M. Fagan: Oloupený Nil / Ivan Boháček**
- 156 ◆ **Faraon Raneferef a jeho středověký nájemník / Alena Němečková, Evžen Strouhal**
Co prozrazují tkáně staré čtyři a půl tisíce let?
- 163 **Victoria na plavbě kolem světa 2. Peniche – Kapverdy / Ivan Orel**
Za vteřinu dvanáct aneb těžká chvíle mezi pobřežními útesy.
- 165 ▲ **O proměnách elit v českých zemích / Milena Lenderová**
Česká nechuť k etiketě, demokratizace a plebejství.
- 169 **Ekologie faerštiny / Einar Haugen**
Může přežít jazyk, jímž hovoří necelých 40 000 lidí a komu to stojí za to?
- 171 **NAD KNIHOU: Antonín Sochor: Klasická matematická logika / Ivan M. Havel**
- 172 **NAD KNIHOU: Emotionpsychologie Velké dílo o psychologii emocí / Milan Nakonečný**
- 173 **MOZAIKA / Ivo Budil**
- 176 **VE ZKRATCE:**
Gen odpovědný za mužskou neplodnost objeven u octomilek / Magnetické podněty k vykrmování / Když se tělo brání proti sobě / Toxické koníky / Zvýšená koncentrace oxidu uhličitého a dusík
- 177 ▲ **JAZYKOVÝ KOUTEK: Kolekce a selekce / Pavla Loucká**
- 178 **Vytrhávání z kontextu / Jiří Fiala**
- 179 **František Matoušek**

Chystají se tato témata:

- FRIČ A INDIÁN ČERWUIŠ
- ZEMĚ JAKO LEDOVÁ KOULE
- HROZÍ SESUV MACHU PICCHU?
- PSYCHOLOGIE A EKONOMIE
- OHLÉDNUTÍ ZA LEP
- SELENOCYSTEIN
- EPILEPSIE A CHAOS
- SPORT A GENY

Hledáme biologa pro výzkum ekologie herbivorů a živných rostlin na Papui - Nové Guinei

Společný projekt Entomologického ústavu AV ČR & Biologické fakulty JU v Českých Budějovicích se Smithsonian Institution & University of Minnesota, USA

Úspěšný kandidát odjede v září 2002 na roční pobyt na naši výzkumnou stanici u Madangu (PNG).

Předpokládáme motivovaného uchazeče s biologickým vzděláním (obor entomologie, ekologie), dobrou znalostí angličtiny, organizačními schopnostmi a schopností samostatně vědecky pracovat. Vítané jsou zkušenosti z terénní práce mimo Evropu. Ideální by bylo současné přijetí do doktorandského studia na Biologické fakultě JU, místo je vhodné i pro postdoktorandskou stáž nebo pro schopného uchazeče s ukončeným bakalářským vzděláním. Dotazy na novotny@entu.cas.cz.

Přihlášky s životopisem a seznamem publikací zašlete do 15. dubna 2002 na adresu: Doc. Dr. Vojtěch Novotný, Entomologický ústav AV ČR, Branišovská 31, 370 05 České Budějovice

Geny pro rozlišení svrchní a spodní strany listů

Jedním z nosných témat molekulární biologie dneška je studium genů regulujících vývoj organismů během života. Stále více rozumíme tomu, jak se stane, že z jedné jediné buňky postupně vznikne složitě uspořádaný fungující tvor. Náš pohled a poznání se postupem času zanořují do jemnějších detailů vývoje jednotlivých orgánů a struktur.

Biologové z Pensylvánské a Wisconsinské univerzity nedávno identifikovali první geny odpovědné za rozlišení svrchní a spodní strany listů rostlin. Pensylvánský tým popsal funkci nedávno objeveného genu KANADI, který se projeví ve spodní části listu, badatelé z Wisconsinu objevili gen PHABULOSA, který je aktivní v buňkách svrchní části listu. Přestože byly oba geny popsány u oblíbeného modelového druhu huseničku *Arabidopsis thaliana*, obdoby těchto genů se zřej-

mě nalézají minimálně u všech krytosemenných rostlin.

Svrchní a spodní strana rostlinných listů jsou si na první pohled podobné, nicméně se liší jak uspořádáním a tvarem buněk, tak jejich funkcí. U krytosemenných rostlin obvykle probíhá většina fotosyntetických procesů ve svrchní straně listů, zatímco spodní strana slouží jako rozhraní pro výměnu plynů a vody s prostředím.

A jak se projevují mutace v těchto genech? Za normálních okolností mají první dva listy přízemní růžice huseničku chloupky pouze na svrchní straně, rostliny s mutovaným genem KANADI však měly stejně chlupatou svrchní i spodní stranu. RNA kódovaná tímto genem byla u normálních rostlin huseničku nalezena kromě spodních částí listů také ve spodní části semeníků a ve vnějších vrstvách mladých embryí. Zdá se, že KANADI kromě polarit listů zřejmě spoluurčuje i polaritu plodů. (Nature 411, 706-709, 2001) *Stanislav Mihulka*

Čtli jsme v Přítomnosti, léto 2001

TURISMUS PŘED KONCEM TURISMU

A konečně – Edward Mishan dávno ukázal, že lidé masovým turismem utíkají před něčím někam, aby tam našli to, před čím prchali. Hannah Arendtová tuším v souvislosti s letem Gagarinovým napsala – „ať poletíme kamkoliv ke hvězdám, vždycky tam najdeme jen sami sebe“. Ale tím se vyvrací i mýtus (jemuž dnes už snad ani nikdo nevěří, protože jej dokonce ani neinzeruje), totiž mýtus o „poznávací roli“ masového turismu: nevěřím, že masový turismus posiluje národní identitu a přispívá k rozvoji multikulturního myšlení a jak

se kdysi hezky říkalo – „porozumění mezi národy“. Nevěřím, že masový turismus je cestou k porozumění druhému a k pochopení „cizího“. Dokonce ani nedoufám, že turismus přispěje k tomu, že si uvědomíme svou evropskou kulturní identitu na základě poznání velkého materiálního dědictví, jež nám nechali předkové v podobě chrámů, hradů, zámků, obrazů a soch. Respektive – ono by to šlo, ale ne v režii průmyslových organizátorů turistiky. Stále totiž platí zlaté pravidlo zoufale nedomerního turistu: krajinu, kterou jsi neprošel pěšky, neznáš.

Miloslav Petrušek (*1936) je sociolog.

VESMÍR.

O ČEM PSAL PŘED LETY

Mumie ptáků ve starém Egyptě.

Lortet a Gaillard podali (v prosinci 1901) franc. akademii věd zprávu o mumifikovaných ptácích, ibisech a některých dravcích, nalezených v Egyptě. Mumie nalezeny byly ve studních v Sakkarahu, Rodě, Kom. Ombu a Gizehu. Nálezy v Gizehu jsou z doby Ptolomeovců, ostatní z dob římských. Celkem bylo rozpoznáno 38 druhů, z nichž většina jest pro archeology nová. Nejobyčejnější ptačí mumie obsahují káni stepní (*Buteo desertorum*), káni orlí (*B. ferox*), jestřába, orla (*Aquila maculata*) a luňáka egyptského. Ibis bílý v mumii nalezený jest silnější nežli nynější ibis bílý (*Ibis aethiops*), který žije jižně Nubie na březích Nilu. Vesmír 1. ledna 1902, s. 71

Mozek starých Egypťanů.

Prof. G. Elliot Smith vydal v Journal of Anatomy a Physiology studii o přirozeném zachování mozku starých mumifikovaných Egypťanů. Mozek jest u většiny těl dobře zachován, zejména na hřbitovech koptických, kde byla těla pochována v suché půdě, kam vzduch přístupu neměl. V nejbližší době hodlá týž autor uveřejnit studii o struktuře mozku predynastických i protodynastických Egypťanů.

Vesmír 15. ledna 1903, s. 84

O australských domorodcích. [...]

Stálo mnoho práce, nežli přiměl běloch australského černocho, aby se odíval. Teď přicházejí domorodci do evropských osad jakž takž již ustrojení. Usmolený cylinder a děravý kabát dovršují směšnost bosého divocha. Divé mravy a obyčeje podržují černoši ještě v odlehklých končinách, ale v sousedství bělochů přizpůsobili se zvykům svých pánů. Tábor černochoů ochočených a spatřovaných na blízku osad australských kolonistů upomíná na tábořiště našich cikánů. [...] Z někdejších vládců a pánů, jejichž vlastnictvím byla celá pevnina, stali se příchodem kulturního člověka psanci a nevolníci právě tak, jako pozbyli půdy ruchoši na Novém světě.

Vesmír 1. listopadu 1902, s. 16

Úl v soše bronzové. Uvnitř v jízdceké soše generála Roberta Leea v Richmondu (Virginia) nalezo se nedávno při nutné opravě velmi mnoho medu, který byl uložen ve hrudi a krku dutého těla konského. Včely snářející med vletovaly do vnitř ústy a nozdrami konskými. Sladká náplň poznala se nejprve po temném zvuku kovu a mohla být jen částečně vyprázdněna.

Vesmír 15. listopadu 1902, s. 36